

บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนอำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา
THE SONGHA'S ROLES IN COMMUNITY DEVELOPMENT OF
HATYAI DISTRICT, SONGKLA PROVINCE

พระครูสมุห์อนุกุล (ปานประดิษฐ์)¹
Phrakrulmuanukool (pranpradit)
ทำวิจัยเมื่อ พ.ศ. 2559.

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์ดังต่อไปนี้ 1) เพื่อศึกษาบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชน อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา 2) เพื่อเปรียบเทียบบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชน อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา โดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล และ 3) เพื่อศึกษาปัญหาและแนวทางการพัฒนาบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชน อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา ดำเนินการวิจัยทั้งวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative research) และ การวิจัยเชิงปริมาณคุณภาพ (Qualitative research) เก็บข้อมูลภาคสนาม (Field Study) จากประชาชนในอำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา จำนวน 398 คน เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลในครั้งนี้ คือแบบสอบถาม (Questionnaires) และแบบสัมภาษณ์ (Interview) ทั้งคำถามปลายปิดและคำถามปลายเปิด วิเคราะห์ข้อมูลที่ได้โดยหาค่าความถี่ (Frequency) ค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation : S.D) และทดสอบสมมติฐานโดยทดสอบค่าที (t-test) และค่าเอฟ (F-test) วิเคราะห์ความแปรปรวนแบบทางเดียว (One-Way Analysis of Variance) การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) เก็บข้อมูลด้วยวิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก (In depth Interview) จากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ผลการวิจัย พบว่า

1. บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชน อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา พบว่า ประชาชนในเขตอำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.63 เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน โดยเรียงลำดับตามค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย ด้านที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด ได้แก่ ด้านวัฒนธรรม รองลงมาคือ ด้านสิ่งแวดล้อม ด้านสังคม ด้านสาธารณสุข และด้านเศรษฐกิจ ตามลำดับ

2. ผลเปรียบเทียบบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชน อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล พบว่า ประชาชนที่มี เพศ อายุ การศึกษาและอาชีพ ต่างกัน มีความคิดเห็นต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนในอำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา โดยภาพรวมไม่แตกต่างกัน ซึ่งไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้

คำสำคัญ : 1.บทบาท 2.พระสงฆ์ 3.การพัฒนาชุมชน

Abstract

The objectives of this research were: 1) to study the roles of Songha in community development of Hatyai district, Songkla province. 2) To compare the roles of Songha in community development of Hatyai district, Songkla province classified by personal factors.

¹ นักศึกษาหลักสูตรปริญญาตรีบัณฑิต สาขาวิชาปรัชญาและศาสนา คณะปรัชญาและศาสนา มหาวิทยาลัยเซนต์จอห์น

3) to study the problems and the way to development community of Songha in community development of Hatyai district, Songkla province. The research used both of quantitative research and qualitative research. The sample consisted of 398 persons who live Hatyai district, Songkla province. The tools used in collecting data was composed of the questionnaires that both of open-ended and close-ended questions. The data collecting were used statistics such as frequency, percentage, Standard Deviation, t-test, F-test, One Way ANOVA, Least Significant Difference: LSD. The qualitative research method was used the in-depth interview with the key informants and collaborating the context by the content analysis technique.

The research findings were as follows :

1. The roles of Songha in community development of Hatyai district, Songkla province found that the overall were at high ($\bar{X} = 3.63$) level and when considered each aspects found that cultural, environment, Social, public health and economic were at high level.

2. The comparison for the roles of Songha in community development of Hatyai district, Songkla province classified by personal status found that the persons who different gender, age, level of education, and occupation, had not different opinion thus the hypotheses were rejected.

Keywords : 1. Buddhist Philosophy 2. Conscious mind 3. Participation flood-solving

1. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ในสังคมไทยในอดีต โดยเฉพาะอย่างยิ่งในชุมชนชนบทที่ห่างไกลความเจริญ วัดและพระสงฆ์ในพระพุทธศาสนามีบทบาทต่อวิถีชีวิตของคนไทยมากมายหลายอย่าง เช่น เป็นที่ศึกษาเล่าเรียนหนังสือทั้งวิชาทางโลกและทางธรรม เป็นสถานพยาบาลที่รักษาผู้ป่วยตามภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นสถานสงเคราะห์คนยากจน เป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจ เป็นสถานที่จัดงานเทศกาลและมหรสพต่างๆ และเป็นสถานที่สำหรับประกอบกิจกรรมการกุศล เป็นต้น บทบาทอันเป็นเอกลักษณ์ของวัดในวิถีชีวิตชุมชนไทยยังมีมากกว่านี้ เท่าที่นำมากล่าวนี้ เพื่อแสดงถึงความหลากหลายเท่าที่เป็นมาในอดีต และอาจยังคงเป็นอยู่ในวิถีชีวิตชุมชนไทย ในปัจจุบันมากบ้าง น้อยบ้าง แล้วแต่ว่าจะเป็นท้องถิ่นใด บทบาทดังกล่าวของวัดไม่เพียงเป็นสิ่งที่รู้จักกันทั่วไปในหมู่คนไทยที่เป็นพุทธศาสนิกชนเท่านั้น ชนหมู่ใดที่ได้เข้ามาอยู่ในประเทศไทยช่วงระยะเวลาหนึ่งก็ยังสามารถมองเห็นบทบาทของวัดดังกล่าวได้อย่างชัดเจน (วิชัย แจ่มสุข, 2529, หน้า 244-245) จากสภาพสังคมไทยปัจจุบันจะเห็นได้ว่าการเปลี่ยนแปลงในด้านต่างๆ ทั้งทางด้านวัตถุและจิตใจอย่างรวดเร็วอันมีผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในการดำเนินชีวิตประจำวันของบุคคล ซึ่งส่วนใหญ่ไม่สามารถปรับตัวให้เข้ากับสภาพสังคมได้ จึงก่อให้เกิดปัญหาหลายประการตามมา สาเหตุหนึ่งมาจากความเสื่อมทางด้านจริยธรรมของคนในสังคม ที่ก่อให้เกิดการประพฤติปฏิบัติไปในทางที่ผิดกฎหมายบ้านเมืองเรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน (ทรงศักดิ์ อ่อนบึง, 2529)

ลักษณะสังคมไทยในอดีตที่มีรากฐานจากพุทธธรรมเป็นค่านิยมและพฤติกรรมดีของสังคมการทำบุญ ทำทาน ความสุภาพอ่อนโยน ความไม่หึงหาญน้ำใจ การรักสันติ ความกตัญญูต่อบิดามารดาความเกรงใจผู้มีอาวุโส และรักความเป็นอิสระ พุทธธรรมมีความสำคัญต่อสังคมไทยในฐานะเป็นรากฐานความรู้ ความเชื่อและวิถีชีวิตส่วนใหญ่ของคนไทยเป็นเหตุพื้นฐานที่มีผลต่อลักษณะความเป็นไทยในอดีต ปัจจุบันก็ได้มีความพยายามรักษาทำนุบำรุง และเผยแผ่พุทธธรรมให้เป็นหลักของสังคมไทยอย่างต่อเนื่อง แต่ก็มีปัญหาเกี่ยวกับความเข้าใจพุทธธรรมของคนไทยเจือจางลง ความสำคัญของพุทธธรรมในสังคมไทยปัจจุบันที่ครอบคลุมด้วยกระแสวัตถุนิยมก็เป็นเรื่องน่าสงสัยและสับสนปัญหาเหล่านี้เชื่อมโยงต่อไปถึงปัญหาความผาสุกร่มเย็นและความดีงามของสังคม

สถาบันการศึกษาและสถาบันระดับชาติ เห็นได้จากการขยายขอบข่ายการศึกษาเพื่อสนองการพัฒนาสังคมที่เคลื่อนตามกระแสตะวันตก ในขณะเดียวกันก็ธำรงรักษาพุทธธรรมไว้ในวิถีชีวิตไทย โดยถือว่าความรู้ในเรื่องโลกและชีวิตตามสาระแห่งพุทธธรรมเป็นองค์ความรู้ที่สำคัญของประเทศ แม้แต่พระมหากษัตริย์ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ซึ่งทรงเป็นพระประมุขของชาติก็ทรงเป็นพุทธมามกะ ทรงดำรงอยู่ในฐานะองค์ เอกอัครศาสนูปถัมภก ทรงยกย่องเชิดชูและเคารพบูชาพระพุทธศาสนา พระองค์ทรงนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเป็นหลักสำคัญในการบริหารและพัฒนาชาติบ้านเมือง (สุภาพรณ ฦ บางช้าง, 2535, หน้า 11)

ในปัจจุบันปรากฏว่า สภาพสังคมได้มีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็วโดยเฉพาะความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีซึ่งเป็นเรื่องวัตถุ และส่งผลให้ประชาชนส่วนใหญ่ของประเทศประสบความล้มเหลวทางเศรษฐกิจ ไม่สามารถปรับตัวให้เข้ากับสภาพการเปลี่ยนแปลงนั้นได้ ประชาชนส่วนใหญ่ของประเทศประสบความล้มเหลวทางเศรษฐกิจ ไม่สามารถปรับตัวให้เข้ากับสภาพการเปลี่ยนแปลงนั้นได้ ประชาชนเป็นหนี้เป็นสิน ต้องพบกับความยากจน ชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนที่เคยอยู่อย่างสงบสุขในอดีตนั้น ปัจจุบันต้องดิ้นรนแสวงหาทรัพย์สินเงินทองมาเลี้ยงชีวิตและครอบครัวอย่างยากลำบาก พึ่งตนเองไม่ได้ ครอบครัวแตกแยก ทำให้วิถีชีวิตของคนเริ่มเหินห่างจากพุทธศาสนามากขึ้น ก่อให้เกิดปัญหาต่างๆ มากมาย เช่น ปัญหาด้านศีลธรรม ปัญหาด้านสังคมและปัญหาทุจริตคอร์รัปชัน ความสัมพันธ์ระหว่างประชาชนกับสถาบันสงฆ์ได้ลดน้อยลงและกำลังจะสูญหายไปเรื่อยๆ โดยเฉพาะในชุมชนเมืองหลวงนั้น กล่าวได้ว่า สูญหายไปเกือบหมดสิ้นแล้ว ส่วนในชนบทบางแห่งยังพอรักษาให้อยู่สภาพที่น่าพอใจได้บ้าง แต่ถ้ามองการเคลื่อนไหวเลยในการปรับปรุงบทบาทของพระสงฆ์ในชนบทสิ่งเหล่านี้ก็จะเสื่อมลงได้ เพราะชุมชนแบบชนบทที่กำลังเปลี่ยนแปลงไปตามชุมชนแบบเมืองหลวงด้วยเช่นกัน

เมื่อเกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคม ซึ่งมีความน่าเป็นห่วงอย่างยิ่งที่พระสงฆ์จะต้องปรับและเพิ่มบทบาทจากอดีตที่ทำงานในเชิงรับ เปลี่ยนเป็นเชิงรุกให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจ และสังคมการเมือง การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในภาวะสังคมที่มีลักษณะเช่นนี้คุณธรรมและจริยธรรมจึงเป็นสิ่งจำเป็นที่พระสงฆ์จะต้องหันมาเน้นบทบาทในด้านนี้ และให้ความสำคัญมากขึ้นด้วยการสร้างเสริมคุณธรรมจริยธรรมและการพัฒนาคุณภาพทางด้านจิตใจ ซึ่งเป็นสิ่งที่จำต้องได้รับการเน้นหนักเอาใจใส่เป็นพิเศษ โดยเฉพาะกลุ่มเด็กและเยาวชน ดังกล่าวซึ่งข้าพเจ้ายังเชื่อในสุภาษิตโบราณที่ว่า “ไม้อ่อนดัดง่าย ไม้แก่ดัดยาก” โดยเฉพาะเด็กและเยาวชนยังสามารถที่จะอบรม แนะนำพร่ำสอนได้เพราะจิตใจยังน้อยอยู่และถ้าได้มีการขัดเกลาขึ้นน่ายุ่เสมอจนเกิดการเรียนรู้ซึมซาบเข้าสู่จิตใจรู้ว่าเป็นคุณและโทษได้แล้ว ย่อมนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ดีในอนาคตได้ เพราะเด็กในวันนี้คืออนาคตของชาติในวันข้างหน้า เป็นทรัพยากรของชาติที่บริสุทธิ์ดั่งเพชรที่มีค่าแต่ขาดการเจียรไนอยู่ที่จะตกแต่งให้เป็นแบบไหน เหลี่ยมไหน รูปร่างอย่างไร ทั้งนี้เพื่อให้เพชรนั้นได้มีเหล่านั้นได้เป็นเยาวชนที่ดีมีคุณภาพ มีจิตใจที่งดงามโดยใช้คุณธรรมและจริยธรรมเป็นหลักในการดบต่างและพัฒนานั้นเอง อำเภหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา มีประชาชนอาศัยกันอยู่อย่างหนาแน่นและมีวัดเป็นศูนย์กลางการดำรงชีวิต และชาวบ้านยังคงได้รับการส่งเสริมทางด้านคุณธรรมจริยธรรม ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตโดยอาศัยบทบาทของพระสงฆ์ทุกระดับที่ประจำอยู่ใน อำเภหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา

จากสภาพการณ์ดังกล่าวข้างต้นจึงทำให้ผู้วิจัยมีความสนใจที่จะศึกษาบทบาทพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชน อำเภหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาส่งเสริมบทบาทของคณะสงฆ์ใน อำเภหาดใหญ่ จังหวัดสงขลาต่อไป

2. วัตถุประสงค์การวิจัย

2.1 เพื่อศึกษาบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชน อำเภหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา

2.2 เพื่อเปรียบเทียบบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชน อำเภหาดใหญ่ จังหวัดสงขลาโดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล

2.3 เพื่อศึกษาปัญหาและแนวทางการพัฒนาบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชน อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา

3. ขอบเขตและระเบียบวิธีดำเนินการวิจัย

ขอบเขตในการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตในการวิจัย ดังนี้

เนื้อหาของการวิจัยในครั้งนี้ ได้แก่ บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชน อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา โดยแบ่งเป็น 5 ด้าน คือ 1) ด้านสังคม 2) ด้านเศรษฐกิจ 3) ด้านวัฒนธรรม 4) ด้านสาธารณสุข 5) ด้านสิ่งแวดล้อม

สถานที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา

ระเบียบวิธีการวิจัย ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยมีวิธีการ ดังนี้

ดำเนินการวิจัยทั้งวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative research) และการวิจัยเชิงปริมาณคุณภาพ (Qualitative research)

4. ผลการวิจัย

การวิจัย เรื่อง บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชน อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา

1. ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง คิดเป็นร้อยละ 58.79 มีอายุระหว่าง 51-60 ปี คิดเป็นร้อยละ 24.62 มีการศึกษาระดับต่ำกว่าปริญญาตรี คิดเป็นร้อยละ 72.11 มีอาชีพอื่นๆ เช่น นักศึกษา ข้าราชการ บำนาญ พ่อบ้าน ผู้ประกอบอาชีพอิสระ คิดเป็นร้อยละ 21.36

2. บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชน อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา พบว่า ประชาชนในเขตอำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.63 เมื่อพิจารณาในแต่ละด้าน สรุปได้ดังนี้

1. ด้านสังคม โดยรวมอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.65 เมื่อพิจารณารายละเอียดในแต่ละข้อพบว่า บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชน ด้านสังคม อยู่ในระดับมากทุกข้อ ข้อที่มีค่าเฉลี่ยอยู่ในอันดับสูงสุดเท่ากับ 3.75 คือ มีการอำนวยความสะดวกแก่ผู้ทำกิจกรรมและพิธีกรรมต่างๆ ทางศาสนา ข้อที่มีค่าเฉลี่ยอยู่ในอันดับต่ำที่สุด เท่ากับ 3.60 คือ มีการจัดกิจกรรมเพื่อการสงเคราะห์ ประชาชนในชุมชน

2. ด้านเศรษฐกิจ โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.17 เมื่อพิจารณารายละเอียดในแต่ละข้อพบว่า บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชน ด้านเศรษฐกิจ อยู่ในระดับปานกลางทุกข้อ ข้อที่มีค่าเฉลี่ยอยู่ในอันดับสูงสุด เท่ากับ 3.17 คือ มีการให้คำปรึกษา แนะนำเกี่ยวกับการดำเนินงานด้านเศรษฐกิจ และมีการจัดโครงการอบรมให้ความรู้ด้านเศรษฐกิจแก่ชุมชน ข้อที่มีค่าเฉลี่ยอยู่ในอันดับต่ำที่สุด เท่ากับ 3.03 คือ ก่อตั้งศูนย์พัฒนาอาชีพ และการฝีมือแก่ชุมชน

3. ด้านวัฒนธรรม โดยรวมอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.53 เมื่อพิจารณารายละเอียดในแต่ละข้อพบว่า บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชน ด้านวัฒนธรรม อยู่ในระดับมากทุกข้อ ข้อที่มีค่าเฉลี่ยอยู่ในอันดับสูงสุด เท่ากับ 4.00 คือ มีการอนุรักษ์โบราณสถาน โบราณวัตถุ ในชุมชน และมีการส่งเสริมให้ทำบุญในเทศกาลของทุกเดือนหรือประเพณี ต่างๆ ข้อที่มีค่าเฉลี่ยอยู่ในอันดับต่ำที่สุด เท่ากับ 3.75 คือ มีการส่งเสริมการจัดงานประเพณีในวันสำคัญ เช่น วันวิสาขบูชา ฯลฯ

4. ด้านสาธารณสุข โดยรวมอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.53 เมื่อพิจารณารายละเอียดในแต่ละข้อพบว่า บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชน ด้านสาธารณสุข อยู่ในระดับมาก 3 ข้อ และอยู่ในระดับปานกลาง 2 ข้อ ข้อที่มีค่าเฉลี่ยอยู่ในอันดับสูงสุด เท่ากับ 3.63 คือ มีการส่งเสริมให้ประชาชนรู้จักทำความสะอาดที่อยู่อย่าง

ถูกสุขลักษณะ และมีการร่วมมือกับหน่วยงานภาครัฐในการส่งเสริมสุขภาพอนามัยของชุมชน ข้อที่มีค่าเฉลี่ยอยู่ในอันดับต่ำที่สุด เท่ากับ 3.41 คือ มีการรวบรวมการรักษาโรคแบบพื้นบ้านและนำไปเผยแพร่ให้กับชุมชน

5. ด้านวัฒนธรรม โดยรวมอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.78 เมื่อพิจารณารายละเอียดในแต่ละข้อพบว่า บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชน ด้านวัฒนธรรม อยู่ในระดับมากทุกข้อ ข้อที่มีค่าเฉลี่ยอยู่ในอันดับสูงที่สุด เท่ากับ 3.94 คือ มีการจัดบริเวณวัดให้ร่มรื่น เป็นตัวอย่างแก่ชุมชน ข้อที่มีค่าเฉลี่ยอยู่ในอันดับต่ำที่สุด เท่ากับ 3.68 คือ มีแนวทางในการแก้ไขปัญหาสภาพแวดล้อมเสื่อมโทรม

5. ข้อเสนอแนะ

ผลการวิจัยเรื่องบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชน อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ด้านสังคม จากผลการศึกษาข้อเสนอแนะ ดังนี้

พระสงฆ์ในอำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา ควรจะปรับปรุงบทบาทด้านนี้ใหม่ โดยจัดกิจกรรมเพื่อการสงเคราะห์แก่ประชาชนในชุมชนทั้งด้านจิตใจ ในเชิงรุกโดยการจัดกิจกรรมปฏิบัติธรรม บวชชีพราม ตลอดจนการจัดบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน เป็นต้น และด้านวัตถุ ในเชิงรุกโดยการเป็นผู้นำในการชักชวนหรือเป็นผู้นำในการส่งเสริมสนับสนุน ช่วยเหลือประชาชนที่ตกทุกข์ได้ยาก หรือผู้ประสบภัยพิบัติต่างๆ ทั้ง วาตภัย อุทกภัย และ อัคคีภัย เป็นต้น โดยให้วัดเป็นจุดศูนย์ในการให้ความช่วยเหลือ สงเคราะห์ประชาชน

2. ด้านเศรษฐกิจ จากผลการศึกษาข้อเสนอแนะ ดังนี้

พระสงฆ์ในอำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา ควรจะปรับปรุงบทบาทด้านนี้ใหม่โดยเป็นผู้นำในการศึกษาหาความรู้ในการพัฒนาอาชีพของประชาชนในชุมชน ตลอดจนเป็นผู้นำในการก่อตั้งศูนย์ฝึกและพัฒนาอาชีพให้แก่ประชาชนในชุมชน เพราะประชาชนส่วนมากจะศรัทธาและเชื่อมั่นในความตั้งใจจริงของพระสงฆ์ว่าดำเนินงานการพัฒนาด้วยใจบริสุทธิ์ ซึ่งจะทำให้เกิดผลดีมีประสิทธิผลมาก

3. ด้านวัฒนธรรม จากผลการศึกษาข้อเสนอแนะ ดังนี้

พระสงฆ์ในอำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา ควรจะปรับปรุงหรือเพิ่มเติมในสิ่งที่ทำอยู่แล้วให้ดีขึ้น ชัดเจนขึ้น เพราะในปัจจุบัน งานประเพณีต่างๆ ทางพระพุทธศาสนาไม่ค่อยขลังเหมือนก่อน โดยเฉพาะในกลุ่มเยาวชนซึ่งนับวันจะลดคุณค่าลงทุกวัน ซึ่งพิธีกรรมวันสำคัญทางศาสนาอาจจะเลือนหายไปได้ในอนาคต

4. ด้านสาธารณสุข จากผลการศึกษาข้อเสนอแนะ ดังนี้

พระสงฆ์ในอำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา ควรจะศึกษาหาความรู้เพื่ออนุรักษ์และสามารถช่วยเหลือประชาชนในชุมชนได้ แต่ทั้งนี้ในปัจจุบันประชาชนให้ความสนใจกับการรักษาโรคแบบพื้นบ้านน้อยมาก เพราะเชื่อมั่นกับการรักษาในแผนปัจจุบันมากกว่า ทำให้บทบาทของพระสงฆ์ในการด้านนี้ลดน้อยลงมาก ประกอบกับพระสงฆ์ที่มีความรู้ความสามารถด้านนี้มีจำนวนน้อยด้วย

5. ด้านสิ่งแวดล้อม จากผลการศึกษาข้อเสนอแนะ ดังนี้

พระสงฆ์ในอำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา ควรจะปรับปรุงบทบาทด้านนี้ใหม่ โดยเป็นผู้นำในการรักษาและพัฒนาสิ่งแวดล้อมในชุมชน โดยเฉพาะสิ่งแวดล้อมที่เสื่อมโทรมแล้ว ด้วยการนำหลักธรรมหรือพิธีกรรมทางศาสนาเป็นตัวนำในการกระตุ้นในประชาชนเห็นความสำคัญและสนใจเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาสิ่งแวดล้อมในชุมชน

6. บรรณานุกรม

ทรงศักดิ์ อ่อนบึง. (2529). มโนทัศน์ทางจริยธรรมในชีวิตประจำวันของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4

ในเขตการศึกษา 11 ปี การศึกษา 2528. ปรินซ์นิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต

บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.

วิชัย แจ่มสุข. (2529). บทบาทศาสนาต่อสังคม,พุทธต่อสังคม. รัฐศาสตร์นิเทศ 112 (สิงหาคม).

สำนักงานทะเบียนราษฎร์. (2558). ข้อมูลประชากรอำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา พุทธศักราช

สุภาพรณ ณ บางช้าง. (2535). พุทธธรรมที่เป็นรากฐานของสังคมไทย. กรุงเทพมหานคร :

สถาบันไทยศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

7. คำขอบคุณ

รายงานการวิจัยฉบับนี้สำเร็จลงได้ด้วยความช่วยเหลือจากผู้เกี่ยวข้องหลายฝ่าย ซึ่งเป็นทั้งแรงผลักดันให้กำลังใจ ช่วยเหลือ ให้คำปรึกษาและแนะนำให้แก่ผู้วิจัยเป็นอย่างดี โอกาสนี้ผู้วิจัยขอขอบพระคุณคณาจารย์เจ้าหน้าที่มหาวิทยาลัยทุกท่าน และขอขอบคุณสถาบันวิจัยญาณสังวร มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยที่ได้ให้โอกาสตีพิมพ์ผลงานวิจัยในครั้งนี้